शान्तिप्राप्तेः मार्गः

(सं०) तुकारामः

कश्चन राजा शान्तियुतं जीवनं कर्तुम् इच्छति स्म । किन्तु तदर्थं कः मार्गः इति सः न जानाति । तस्मात् सः भटान् आज्ञापितवान् - ''सर्वत्र अटित्वा महात्मनां दर्शनं कृत्वा शान्तियुक्तजीवनस्य मार्गं ज्ञात्वा आगच्छन्तु'' इति ।

राजाज्ञां पुरस्कृत्य बहवः भटाः विविधाः दिशः उद्दिश्य प्रस्थिताः । तेषु अन्यतमः भटः कुत्रचित् वृक्षस्य अधः शान्तमुद्रया उपविष्टवन्तं तेजस्विनं संन्यासिनम् अपश्यत् । सः अश्वात् अवतीर्य संन्यासिनं नमस्कृत्य राज्ञः अपेक्षाम् अश्रावयत् ।

''सः शान्तिमार्गः अन्तरङ्गे भवति । भवतः राज्ञः अन्तः अपि अस्ति सः । राजानम् एतदेव वद'' इति अवदत् संन्यासी ।

भटः प्रतिगत्य राजानम् एतदेव अवदत् । किन्तु राज्ञा एतस्य तात्पर्यं न अवगतम् । अतः सः स्वयमेव प्रस्थाय तं संन्यासिनम् उपसर्प्य विनयेन नमस्कृत्य तस्य वचनस्य तात्पर्यम् अपृच्छत् ।

''शान्तिमार्गस्य अन्वेषणं न बहिः करणीयम् । बाह्यान्वेषणात् प्राप्तः मार्गः बाह्यशोभामात्रं वर्धयेत् । जलप्राप्त्यर्थं यथा भूमौ खननं क्रियते तथा अन्तरङ्गे शोधनं करणीयम् । तदा एव शान्तिः प्राप्येत'' इति विवृतवान् संन्यासी ।

तदा राजा पुनः प्रार्थितवान् - ''अन्तरङ्गशोधनस्य सोपानानि कानि इति विवृणोतु भवान् कृपया'' इति ।

संन्यासी पुनः अवदत् - ''आदौ किरीटं, कीर्तिः, राजत्वम् इत्यादीनाम् अपनयनं चिन्तय । ते च शुष्क-मृत्तिका इव । ततः पुंस्त्वादिकमपि पार्श्वे स्थापय । तस्मात् आर्द्रमृत्तिकाकारणतः भूमिः खननार्हतां यथा प्राप्नोति तथा भवतः अन्तरङ्गमपि परिशोधनार्हतां प्राप्नोति । ततोऽग्रे अभावात्मकचिन्तनानि दूरी-करणीयानि । भावात्मकचिन्तनानि अधोऽधः खननं सङ्केतयन्ति । ततोऽग्रे स्वस्य अभिज्ञानम् अस्तित्वम् इत्यादीनामपि विलयः चिन्तनीयः । सा च स्थितिः साधिता चेत् स्फटिकनिभं परिशुद्धं जलम् इव शान्तिसन्तोषसन्तृप्त्यादयः प्राप्यन्ते । एतस्यां स्थितौ यावत् तिष्ठेम तावत् शान्त्यादयः अपारप्रमाणेन प्राप्यन्ते । सततप्रयासेन, निरन्तराभ्यासेन च सा स्थितिः वेगेन प्राप्तुं शक्या । आदौ तस्याः स्थितेः प्राप्त्यर्थम् अधिकप्रयासः करणीयः । किन्तु गच्छता कालेन अभ्यासबलात् सा शीघ्रमेव प्राप्यते'' इति ।

''अस्तु, भवदुक्तेन क्रमेण साधनां करिष्यामि'' इति उक्त्वा संन्यासिनं पुनः नमस्कृत्य ततः निर्गतवान् राजा ।